

***Na mate na
Meningococcal***

***Mo kila
ne kena
ivakatakilakila***

***Kakua ni wawa
– vakasaqara
na veivuke***

Na mate na Meningococcal

Na mate na Meningococcal e vakadewataka na manumanu ni matetaka ka rawa ni yaco sara kina e rua na tauvi mate bibi:

- ***Meningitis***
(e tauva na iolo ni mona)
- ***Septicaemia***
(tauvi gaga na dra)

E levu era mate ena mate na septicaemia ni vakatauvatani kei na meningitis.

E levu na mataqali manumanu ni mate na meningococcal okati kina na A, B, C, W kei na Y. E levu na kisi e Niusiladi e vu mai na kena mataqali na B.

“

E rawa ni veitauvi sara vakatotolo na mate na Meningococcal – ka ni vica walega na aua e ra sa rawa ni tauvimate e lewe vuqa.

”

Na tauvimate

Na tauvimate e rawa ni tekivu vakamalua e na loma ni dua se rua na siga se rawa ni yaco sara vakatotolo ena loma ga ni vica na aua. E rawa ni kena iwali na wainimate na antibiotics, ia e sa ka bibi me qaravi vakatotolo. Ni se qai tekivu na mate na, meningococcal na vaka na irairai ni mate taka a rawa ni yaco me bibi sara vakatotolo. Ena so na gauna ena rawa ni tauvimate e dua, bula vinaka tale ni bera ni tauvimate bibi ena loma ni dua na gauna totolo.

**E sega ni rawa ni qaravi e
vale na mate Meningococcal
– e sa bibi kina me
akasaqarai vakatotolo na
veiqaravi vakavuniwai.**

Na vei ivakatakilakila ni mate na meningococcal e tautauvata kei na so tale na mate sega ni bibi sara ka rawa ni ra oti ga vakataki ira. E sega ni rawa ni qaravi e vale na mate Meningococcal – e sa bibi kina me vakasaqarai vakatotolo na veiqaravi vakavuniwai.

Kevaka o leqataka ni sa tauva e dua na mate meningococcal, qirita na nomu vuniwai, Talevoni ni Bula (0800 611 116) se na veiqaravi ena taudaku ni gauna vakacakacaka me rawa ni raici kina vakatotolo. E rawa ni o kauti ira ena tabana ni leqa tubukoso ena valenibula e voleka duadua vei iko se qirita na 111.

E dodonu mo kila ga vakataki iko kevaka o dua na itubutubu se dauniveisusu kevaka e sa tekivu me tauvi bibi na luvemu ka sa bibi sara tiko vakatotolo. Kevaka o sa sega ni kunea rawa e dua tale na veivuke qai qirita na 111 me baleta na lori ni usa tauvimate.

O cei ririkotaki vakalevu?

E rawa ni tauva ga e dua na mate na Meningococcal. Ia e ra ririkotaki sara vakalevu ka dodonu me ra cula ena icula ni itatarovi o ira na gone dramidrami, gone lalai se o ira e ra se bera ni yacova na yabaki 5, itabagone kei ira era qase cake era vakaitikotiko e na dua na bure se vakavale vata. Era rawa ni tauva ena loma ni yabaki taucoko ka vakabibi sara ena vulaibatabata kei na vulaitubutubu.

Era ririkotaki vakalevu ni rawa ni tauvi ira na gone dramidrami kei na gone se bera ni yacova na yabaki dua ni Māori kei na Pasifika. E rawarawa ni tauvi ira na mate o ira era tiko ena vale e caka tiko kina na vakatavako se vei osoosoti se tauvi matetaka ka sa dodonu mo nanuma mo cula ena icula ni itatarovi ena vei yabaki o iko kei na nomu tamariki.

iTatarovi

E veitauvi na mate na Meningococcal me vaka na matetaka - ena vuvu kei na surusuru.

E dau toka vakalevu na manumanu ni mate ena qara ni ucu e muri kei na itilotilo ka sega ni vakadewataki vei ira tale eso. E sega ni rawa ni ra bula vakadede na manumanu ni mate e taudaku ka dredre kina ni veidewavi ena kedra maliwa na tamata E rawarawa ni veitauvi na Meningococcal vei ira era vakaitikotiko vata ena dua na vale se ra veitaratara vei volekati.

Na ikalawa rawarawa e ra vukea me vakalailaitaka na kena rawa veidewavi na manumanu ni mate me vaka na kena ubi na ucu kei na gusu ena gauna ni vu kei na suru, vaka kina na sava kei na vakamamacataki ni liga. Kakua ni vakayagataki vata na veika e rawa ni tiko kina na weli me vaka na tavaya ni gunu, iboro ni tebenigusu se na tavako na vapes.

Veika e laurai ke na ivakatakilakila

Ena sega ni rawa ni laurai vata kece na vei ivakatakilakila ni mate na meningococcal. Eso na kena ivakatakilakila e sa dau kilai levu me vaka na katakata. Vakasaqara vakatoto na veivuke kevaka o vakila e dua vei ira na ivakatakilakila Qirita na nomu vuniwai, Talevoni ni bula (0800 611 116) se veiqaravi ena taudaku ni gauna vaka cakacaka. E rawa ni o kauti koya ena tabana ni veiqaravi ni leqa tubukoso ena valenibula voleka duadua se qirita na 111 kevaka o sega ni rawa ni vakadeitaka e dua na gauna mo laurai kina.

E vuqa na vei mataqali ivakatakilakila ni mate na Meningococcal. Era okati kina na:

- tubu sivia ni katakata
- mosi ni ulu
- veilecayaki
- viavia moce
- momosi ni ivei isema kei na masela ni yago.

E rawa ni dua vakatakidua na ivakatakilakila me vaka na:

- tubutubu
- wadokau ni domo
- sega ni taleitaka/sega ni raica rawa na ramase ni cina
- lualua
- tagi
- sega ni via kana (vei ira na gone dramidrami)
- vuce na icegucegu ena buturata ni ulu ni gone
- manumanu ni soni.

Batabata na ligadra kei na yavadra na gone kunei ni so bota ena yagodra ka ra sega ni via kana. E rawa ni via moce, veilecayaki na qase ka dua tani na nodra itovo se era sega ni vakilai ira.

Milamila qai bobota via roka damudamu-lokaloka qai tavutonotono se mavo na yago ka leqataki ni ra sega ni yali ni o tabaki ira era ena iloilo. E dodonu mo qirita sara vakatoto na lori ni usa

tauvimate kevaka e kunei na bobota ni yagona na gone se qase e tauvimate. E rawa me bobota tavatonotono e dua ga na tiki ni yago, ia kakua ni waraka me laurai sara me qai kerei na veivuke vakavuniwai. E rauta ni dua mai na lewe tolu era tauvi mate na meningococcal sega ni kunei vei ira na bobota tavatonotono.

Cakacaka vakatotolo

Cakacaka vakatotolo kevaka e dua se levu cake na lewe ni nomu vuvale era tauvimate ka kunei e dua se levu cake na ivakatakilakila.

- Qirita sara vakatotolo e dua na vuniwai, Valenibula, tabana ni veiqaravi vakavuniwai ena taudaku ni gauna ni cakacaka se na Talevoni ni Bula (0800 611 116) veitalia kevaka e siga se bogi.
- Tukuna na vei ivakatakilakila cava.
- Kevaka o nanuma ni rairai mate na meningococcal, kakua ni lokuyara.
- Saga me cakacaka taki vakatotolo.
- E dodonu mera vakaraici tiko ga veitalia kevaka era sa raici oti vakavuniwai.
- Qarauna me matata na ivakasala ena gauna e ra dikevi kina vakavuniwai ena gauna cava me ra lesu tale yani kina se qiritaki vakatotolo na veivuke. Kerea me volai na vei ivakasala oqori.
- Lesu tale vakatotolo vua na vuniwai se valenibula kevaka era sa tauvimate bibi. Tukuna vei ira na vakaillesilesi ni tabana ni bula kevaka e ra sa gunuva oti na antibiotics baleta ni rawa ni tarova me kunei e so na ivakatakilakila.
- Kakua ni laiva me tiko duadua e dua e tauvimate.
- Qirita na 111 ka kerea na lori ni usa tauvimate kevaka e leqa tubukoso.

“ E sa ka bibi mo kila na vei ivakatakilakila ni mate na meningococcal, qai vakasaqara vakatotolo na ivakasala vakavuniwai kevaka o leqataka. ”

Na Cula ena icula ni itatarovi ni mate na meningococcal

E sa tu na icula ni itatarovi me baleta na mate meningococcal vei ira era ririkotaki.

E sega ni saumi na icula ni itatarovi me baleta na kena mataqali na A, C, W kei na Y vei ira na:

- Veitaratara voleka vei ira e ra tauvi meningococcal ena dua vei ira na mataqali na (A, B, C, W or Y).
- O ira era sa tauvi meningococcal ena dua na gauna sa oti.
- O ira era ririkotaki ni rawa ni rawa ni tauvi ira na mate na meningococcal baleta ni malumalumu na sotia ni yagodra ena vuku ni ituvaki ni nodra bula.
- E ririkotaki ni rawa ni tauvi ira na gone kei na itabagone yabaki 13-25 e ra vuli curu e bure se ra sa biubiu mai na nodra bure, icili ena univesiti, bareki ni mataivalu se valeniveivesu.

E sega ni saumi na icula ni itatarovi kena mataqali B vei ira na:

- Veitaratara voleka vei ira e ra tauvi meningococcal ena dua vei ira na mataqali na (A, B, C, W or Y).
- O ira era sa tauvi meningococcal ena dua na gauna sa oti.
- O ira era ririkotaki ni rawa ni tauvi ira na mate na meningococcal na kena mataqali na B baleta ni vakamalumalumutaki se malumalumu na cakacaka ni sotia ni yagodra ena vuku ituvaki ni yagodra.
- O ira na gone era se bera ni yacova na yabaki 12 era cula oti ena icula ni itatarovi ka tiki ni vei cula ni itatarovi vei na gone.
- O ira era yabaki 13 ki na 25 era sa curuma yani se ra sa vakaitikotiko vei-volekati tiko ena imatai ni yabaki.
- O ira na gone vula 13 ki na 59 (ni bera na 31 Okosita 2025)
- O ira era sa yabaki 13 ki na 25 era vakaitikotiko veivolekati ena dua vei ira na yabaki koya (ni bera na 28 Feperueri 2024).

Me baleta eso na itukutuku ni icula ni itatarovi ni mate na meningococcal

- vosa vua na nomu vuniwai, nasi se valenibula
- Qirita na Talevoni ni Bula ena **0800 611 116**
- immunise.health.nz/meningococcal

Na vanua mo lako kina me baleta na ivakasala ni mate na meningococcal

**Vosa vua na nomu vuniwai, nasi se
valenibula se veitaratara kei na tabana
ni veiqaravi bula raraba kevaka o via kila
eso tale na itukutuku me baleta na mate
na meningococcal.**

**MMe baleta na ivakasala ena taudaku
ni gauna ni cakacaka (24 na aua ni
veiqaravi), qirita na Talevoni ni Bula
(0800 611 116)**

**Health New Zealand
Te Whatu Ora**